

LA VAIG MATAR PERQUÈ ERA MEUA

La síndrome d'Otel-lo

Malaltia greu de les relacions amoroses, la gelosia ha anat en augment durant aquesta dècada. En els quatre anys darrers, ha passat una factura de més de cent víctimes, quasi sempre dones.

Rafael Xambó

Aquesta frase es repeteix d'una manera insistent. Ben poques vegades, l'homicida diu: «la vaig matar perquè l'estimava». El sentiment de possessió, difícil d'evitar en aquesta societat que tot ho mesura en termes de propietat privada, es troba a l'arrel de la majoria dels episodis dramàtics. A l'estat espanyol, durant els quatre anys darrers, s'han produït cent vint-i-cinc casos d'assassinat o intent d'assassinat per raons de gelosia. D'aquests, només en vint han estat les dones les agressores.

La violència física apareix majoritàriament entre els sectors de nivell cultural més baix i sol anar associada a situacions dramàtiques

que travessen els homes i que pateixen les dones. Així, l'alcoholisme, la drogaaddicció i l'atur conformen un cercle sense eixida que, juntament amb el masclisme predominant en aquestes relacions de parella, actua com a disparador dels episodis de gelosia. El mascle tradicional, en atur, quan perd el paper de proveïdor dels recursos per a la família, se sent fortament infravalorat. A més, l'alcoholisme i altres toxicomanies contribueixen a la desestructuració de la personalitat i potencien l'emergència de tendències paranoïdes. En aquestes circumstàncies, qualsevol insignificància fa perdre els papers fàcilment. I l'home acaba venjant-se, amb la dona, de les misèries i les frustracions pròpies.

No tot, però, és una qüestió de nivell cultural. Si bé és cert que influeix, també són certs els casos de persones cultes i antics *progres* il·lustres que han inflat la dona a galdades. Tot i això, en el noranta per cent dels casos de lesions greus o de mort, l'agressor és una persona amb trastorns mentals d'importància.

¿Què és la gelosia?

És tracta d'un sentiment de desesperació entre la ràbia i la impotència, que provoca reaccions d'odi i hostilitat, quant a la pèrdua o l'amenaça de pèrdua de l'objecte estimat. Dos components es barregen en aquest fenomen. D'una banda, en els orígens del nostre sistema cultural, la dona esdevé valor de canvi, mercaderia, alhora

Culturalment, les banyes de l'home fan riure; les de les dones, fan llàstima.

que és un objecte de prestigi social per a l'home posseïdor. Les claus de la gelosia cultural són, per tant, la propietat, la rivalitat, el prestigi i el poder. També actuen sobre la dona que obté prestigi, benestar i poder de la relació amb un home. De l'altra, tenim la gelosia passional, que té a veure amb la concepció romàntica de l'amor, per la qual el sentiment d'autoestima és inseparable de la relació amorosa amb l'altra persona. Els psicòlegs i psiquiatres la relacionen amb la presència d'un sentiment d'inferioritat.

L'orgull de mascle, com també moltes autoafirmacions de virilitat, poden amagar moltes vegades un complex d'inferioritat. La intensitat de la reacció —amargura, turments, ràbies homicides— no s'explica per la qualitat de l'objecte perdut, sinó a partir del mateix individu. Si la parella l'enganya, és perquè no val res. I el sentiment de la destrucció pròpia impulsa, de manera ferotge, la destrucció de la persona que n'ha estat la causa.

A l'estudi publicat per l'Institut de la Dona, *La mujer ante la Administración de Justicia*, s'assenyala que, en alguns casos, l'assassí havia estat motiu de burla per part dels amics, els quals feien referència a les banyes o a la poca virilitat, poc temps abans de la realització del crim.

A *El Triomf de la mort*, de d'Annunzio, Giorgio Aurispa s'agafa amb desesperació al sentiment de possessió per a fugir del no-res i per a resistir l'impuls radical al suïcidi. I diu: «da-

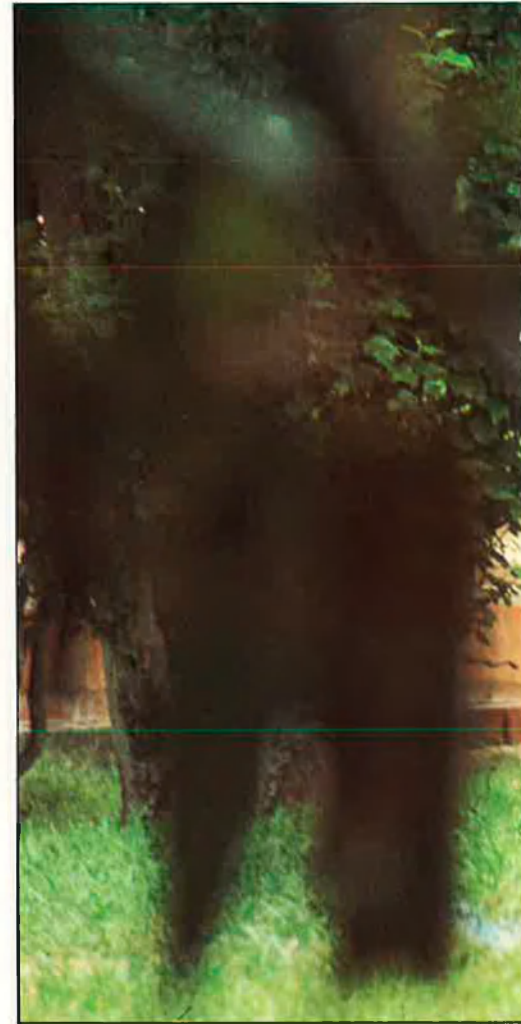
munt la terra no hi ha sinó una embriaguesa duradora: la seguretat absoluta en la possessió d'una altra criatura. Jo busque aquesta embriaguesa».

Més lluny en el temps, podem recordar la brutalitat del senyor feudal, gelós del trobador de la seua esposa. L'assassina i fa menjar el cor del poeta a la dama. I és que no convé perdre de vista que el gelós no té mai sentit de l'humor.

El masclisme judicial

Fins a 1955, el Codi Penal espanyol castigava el delictes d'uxoricidi —matar l'esposa— amb el desterrament de l'homicida. Se suposava que el mascle cornut era pres d'una ràbia indòmita que justificava la seua acció. La tradició cultural, que feia d'una cosa tan boirosa com l'honor masculí un valor central, exculpava els actes de bestialitat dels homes. El desterrament, més que un càstig, era una manera de protegir l'homicida de la venjança familiar. Òbviament, dels homes de la família ofesa. Assumptes entre homes.

En l'estudi de l'Institut de la Dona que hem citat adés s'indica que, sovint, els jutges apliquen als barons l'atenuació de la pena per *arrebato y obcecación*. A més, solen tenir molt en compte l'entorn social de l'acusat quan es tracta d'un home. En canvi, aquesta mateixa consideració no és habitual si es tracta d'una dona.

Els especialistes relacionen la gelosia amb la por d...

L'estiu de 1985, el Tribunal Suprem va rebaixar la condemna d'Antonio M. F., qui va clavar tres ganivetades a la dona, per allò de l'obcecació. L'acusat es va trobar amb la víctima i la filla petita acompanyades per l'amant de la seua *ex*. Feia tres anys que la dona l'havia deixat i un mes abans de l'agressió li havia llevat les filles. El dia del delictes, Antonio va eixir de casa amb un ganivet de vint-i-quatre centímetres i va haver de viatjar a una altra ciutat per trobar la víctima.

D'altres vegades, la víctima és l'amant de la dona. L'any 1986, a Barcelona, Ramon C. Traveria, director d'una sucursal bancària, fou assassinat per diversos impactes de bala que li descarregà el marit de la dona que l'acompanyava. Un altre gelós incontenible i perillós. L'ús d'armes de foc per a aquestes demostracions de *gallardia* es dona, sobretot, entre els homes gelosos que pertanyen a les Forces de Seguretat de l'Estat, dels quals, es comptabilitzen setze entre els cent vint-i-cinc casos identificats.

perdre l'amor.

Emocions normals i patologia

Joan P., jove de la Safor, ens diu: «Això de la gelosia és una putada sense remei. Jo no puc evitar-ho. Quan Lola —portem eixint junts sis mesos— s'enrotlla a xarrar amb algun tio i note que li fa massa cas, em pose molt nerviós. Ara, d'això a fotre-li quatre hòsties hi ha molta diferència. Si algun dia se'n passara, i em fera patir molt, la deixaria, i s'ha acabat. Tot menys fer l'haca. ¡Em faria tanta vergonya!».

La gelosia és una emoció normal. Gairebé ningú se'n lliura. Els especialistes la relacionen amb la por de perdre l'amor de la mare que experimenta l'infant a partir de l'any i mig. En aquest sentit, es troba molt arrelada, perquè fa reviure emocions primàries. Freud deia que tots som gelosos. Les persones que han mantingut una forta relació de dependència amb la mare o que, durant la infantesa, han estat gelosos dels germans, tenen més possibilitats de reviure aquesta emoció en les

seues relacions amoroses adultes. El predomini, en la nostra societat, de les relacions de dominació, porta moltes vegades a la seua reproducció al si de la parella. I la relació amorosa es degrada i esdevé un camp de batalla. Importa més tenir el poder de la *història* que estimar-se. En un altre sentit, la falta d'independència, de criteri i d'autonomia personal fomenta les adaptacions neuròtiques, que poden fer de la vida un calvari i, alhora, impedeixen qualsevol solució.

Algunes diferències clau, entre la gelosia que podríem dir normal i la patològica, estan en el fet que el malalt busca la provocació del conflicte en el qual es complau i pateix de manera masoquista, mentre que el normal tracta de resoldre'l per tal d'evitar l'angoixa que l'ofega. Una altra clau és que el gelós normal sospita d'alguna persona concreta, de manera eventual, i per indicis raonables o fets coneguts. El malalt sospita de tots, de qualsevol amb qui parle l'altre membre de la parella. Ell mateix s'alimenta la mal-

fiança i la rancúnia. No deixa que la dona isca mai de casa a soles o, també, controla el temps que li costa anar a comprar o la diferència entre l'hora d'eixida del treball i l'arribada a casa. Creu que la dona està enrotllada amb el forner, el sabater, el repartidor del que siga, un company de treball, el conductor de l'autobús. Són fàcils de reconèixer pel carrer, perquè, si mires la dona, t'afusellen amb els ulls. Fa poc, es conegué el cas d'un gelós que tanca-va amb pany i clau la dona quan se n'anava al treball.

De tota manera, la frontera entre normalitat i patologia és molt confusa. Un episodi determinat pot iniciar idees obsessives i derivar, progressivament, en paranoia.

Els especialistes diuen que el gelós patològic no sap què és l'amor, el confon amb el seu narcisisme. I l'objectiu de posseir totalment l'altre no se satisfà mai. Al remat, l'altre, fart de patir, acaba per deixar-lo. Després, és possible que hi torne amb la pistola. Sobretot, si l'altre, habitualment la dona, s'ha enrotllat

Amb la incorporació de la dona al treball han aparegut manifestacions de gelosia no sexual.

amb algú. La pèrdua de valor per l'abandonament fa trontollar la identitat pròpia en el malalt i desemboca en l'agressió.

Amb la incorporació de la dona al món del treball, han aparegut manifestacions noves de la gelosia, no exclusivament sexuals. En les parelles de professionals emergeix sota la forma de competitivitat. És el cas quan la dona guanya més diners que l'home o té un estatus professional més elevat.

La gelosia femenina

Les dones són tan geloses com els homes. Les diferències són de comportament, derivades de la posició social que es vincula a cada gènere en la nostra societat per causa de la tradició patriarcal. Moltes dones han estat educades en la submissió al baró. I això continua.

La dona gelosa encara descarrega fàcilment la responsabilitat de l'home —follador incontenible— i projecta la seua agressivitat —habitualment verbal— cap a la rival. L'altra és una puta que li ha encaterinat l'home.

La gelosia femenina es manifesta més per la via de les agressions mentals i els xantatges emocionals, per fomentar el complex de culpa en l'home i fer que abandone l'altra. Que aparega menys als diaris no vol dir que les dones no siguin geloses, més aviat significa que no disposen del mateix poder i que no actuen de la manera brutal i espectacular amb què ho fan alguns homes. Això no obstant, de tant en tant, també n'hi

apareix algun cas, com el de les enverinadores valencianes, conegut per tothom, perquè l'exotisme el fa més atractiu per al consum periodístic.

Les banyes dels homes *pesen* més, perquè s'arriben a considerar fins i tot una qüestió *legítima* per a l'agressió, per raons culturals. La doble moral, d'altra banda, permet aventures als homes i predica la resignació per a les dones. Culturalment, les banyes de l'home fan riure; les de la dona, fan llàstima.

¿Què fer?

El pitjor remei és sotmetre-s'hi, perquè el gelós és insaciabile. És impossible convèncer el gelós patològic que les seues sospites no tenen trellat. Si és difícil per a un especialista, encara és més improbable que la persona que ho suporta aconseguisca una mica de racionalitat.

El malalt no abandona mai la parella, no la trenca. Ni s'ho planteja. Pateix moltíssim, però no pot encarar la perspectiva del *mono* que li vindria després de deixar-la. La necessita per a no trobar-se buit, per a fer-la patir. La gelosia esdevé molt perillosa quan la relació es manté malgrat els crits, insults, humiliacions i pallisses. En aquest cas, els especialistes aconsellen trencar la relació el més aviat possible. És cert, però, que moltes dones troben greus dificultats per a prendre aquesta decisió, perquè es troben lligades per la dependència econòmica i emocional i per la por. La relació —dir-ne amorosa seria una broma macabra— esdevé sado-masoquista.

En els casos més benignes, l'amenaça de separació pot fer més raonable el gelós, tot i que la majoria acaben separant-se. D'altra banda, qui creu que estima perquè vol posseir, pot acabar en una espiral perillosa de gelosia. Quan es tracta del que hem considerat una emoció normal, el millor és parlar-ne amb gent de confiança. I, si es veu que l'obsessió va *in crescendo*, córrer cap a un especialista abans d'acabar sent carn de presó o perdent el sentit de la identitat pròpia.

El final de l'amor etern

L'augment progressiu de la llibertat individual, sobretot de la dona, potencia en les relacions de parella el temor al trencament de la relació. La por al fracàs, quan tot es mesura en termes d'èxit, el fet de considerar un fracàs personal el final d'una relació amorosa, reintrodueix en les relacions de parella la gelosia i la potencia. La parella es viu com l'àmbit privilegiat de la comunicació, l'afecte i la companyia, a mesura que creix la duresa de les relacions socials en els medis urbans. Així les coses, la por a la solitud augmenta els mecanismes de control de la parella i, per tant, la gelosia.

Amb el retrocés que han experimentat els valors utòpics —solidaritat, companyonia, implicació en els problemes socials— la parella esdevé, més que mai, un refugi. La por a perdre'l desgavella el comportament quan hi apareixen tensions.

És cert que les relacions lliures són difícils i excepcionals. Exigeixen personalitats sanes, equilibrades, intel·ligents i cultes. I aquests adjectius no són fàcils de determinar en cadascú. En qualsevol cas, és una qüestió de projecte vital, de valors personals. D'altra banda, no convé oblidar que, si la relació es justifica per l'amor, no té massa sentit mantenir-la quan aquest s'ha esvaït. Si una relació causa més malestar que plaer, els especialistes aconsellen trencar-la. Ara bé, és una qüestió que ha de mesurar cadascú, perquè en açò no hi ha bàrrens.

Un bon antídote a la gelosia, per acabar, ens l'ofereix la nostra tradició popular, alegre i juganera, de la mà del cançoner mallorquí:

Marit, no estigueu gelós
d'una fruita qui no es gasta;
no és res si un altre la tasta
mentre n'hi hagi per vós. □